

به نام خالق رنگ ها

منطق دهم

درس هشتم: قیاس اقترانی

فاطمه ابراهیمی - ناحیه یک کرمان

گام های لازم در قیاس اقترانی

گام اول: شناسایی حدود وسط و تعیین شکل قیاس

گام دوم: مشخص کردن محدوده مصادیق موضوع و محمول و علامت گذاری آنها

گام سوم: سنجش شرایط اعتبار قیاس

گام اول

شناسایی حدود وسط و تعیین شکل قیاس

قیاس اقترانی:

قیاسی است که اجزای نتیجه در مقدمات پخش شده است:

مقدمه اول: هر **مشهدی** خراسانی است

مقدمه دوم: هر خراسانی **ایرانی** است

نتیجه: هر **مشهدی** **ایرانی** است

همانطور که می بینید اجزای نتیجه (**مشهدی** و **ایرانی**) در مقدمه ها ذکر شده اند و کلمه

خراسانی در هر دو مقدمه مشترک است .

نکته: نمی توان از دو قضیه ای که ارتباطی با یکدیگر ندارند نتیجه ای به دست آورد.

برای این که رابطه ای میان دو قضیه برقرار باشد باید جزء مشترکی بین آنها باشد.

جزء مشترک چه نام دارد؟؟؟

حدوسط چیست؟

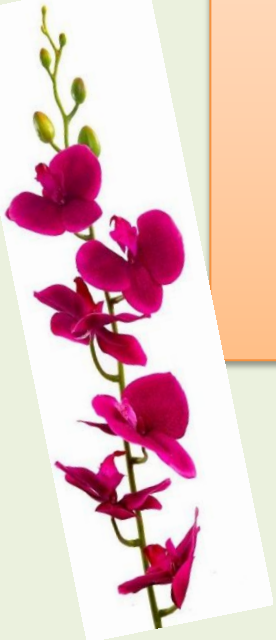
به جزء مشترک میان دو مقدمه «حدوسط» گویند. پس از حذف کردن حدوسط، موضوع نتیجه از مقدمه اول و محمول آن از مقدمه دوم به دست می آید.
مانند:

هر انسانی **حیوان** است

هیچ سنگی **حیوان** نیست

پس هیچ انسانی سنگ نیست.

در این قیاس «**حیوان**» حدوسط است و همانطور که می بینید در نتیجه حذف شده است

اشکال چهارگانه قیاس اقترانی معنی

شکل دوم:

حدوسط در هر دو مقدمه محمول
هر الف ب است
هیچ ج ب نیست
پس هیچ الف ج نیست

شکل اول:

حدوسط در مقدمه اول محمول و در مقدمه دوم موضوع
هر الف ب است
هر ب ج است
پس هر الف ج است

شکل چهارم:

حدوسط در مقدمه اول موضوع و در مقدمه دوم محمول
هر الف ب است
بعضی ج الف است
پس بعضی ب ج است

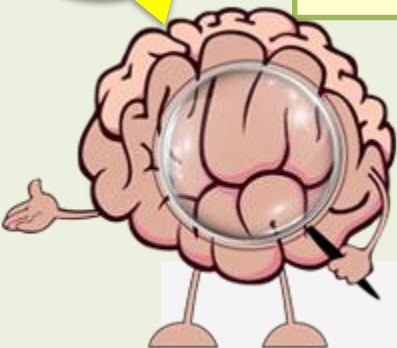
شکل سوم:

حدوسط در هر دو مقدمه موضوع
هر الف ب است
بعضی الف ج است
پس بعضی ب ج است

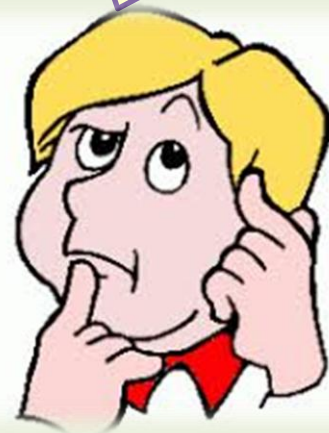
مغالطه؟

حدوسط باید در هر دو مقدمه (به صورت لفظی و معنایی) تکرار شود تا دو قضیه با یکدیگر ارتباط پیدا کنند.

شرایط حدوسط چیست؟

عدم تکرار حدوسط

عدم تکرار حدوسط به صورت لفظی مانند:

یخ از آب است؛ آب مایع است؛ پس: یخ مایع است

حدوسط در مقدمه اول «از آب» و در مقدمه دوم «آب» است و عیناً تکرار نشده است و مغالطه «عدم تکرار حدوسط» شکل گرفته است

عدم تکرار حدوسط به صورت معنایی مانند:

آرش شیر است. شیر حیوان درنده است، پس آرش حیوان درنده است

اشتراک لفظ (شیر) باعث عدم تکرار حدوسط شده است. معنای شیر در مقدمه اول با مقدمه دوم تفاوت دارد.

گام دوم

مشخص کردن محدوده مصادیق موضوع و محمول و علامت گذاری آنها

نوع تعیین مصاریق موضوع و مضمون

روش انبساط
یا
روش دامنه مصادیق

انبساط چیست؟

انبساط در لغت به معنای عمومیت یافتن است، اما عمومیت یافتن چه چیزی؟

منظور از عمومیت یافتن این است که حکمی که در قضیه حملی وجود دارد آیا همه مصادیق و افراد موضوع یا محمول آن قضیه را شامل می شود یا نه؟

اگر تمام مصادیق و افراد موضوع یا محمول را شامل شد در واقع این قضیه منبسط شده است اما اگر شامل تمام مصادیق و افراد نشد در واقع این موضوع یا محمول غیر منبسط است.

در این درس بجای بیان کلمه «منبسط» و «غیرمنبسط» از علامت های + و - استفاده می کنیم.

منبسط نشده = علامت منفی

منبسط شده = علامت مثبت

برخی از مصادیق

تمام مصادیق

تمام
مصادیق

برخی از
مصادیق

نمونه تعیین مصادیق موضوع و مضمون

قضایای محصوره ۴ قسم هستند: (موجبه کلی، موجبه جزئی، سالبه کلی و سالبه جزئی) با توجه به سور و کیفیت قضایا مشخص می شود که تمام مصادیق موضوع و محمول مدنظر گوینده هستند یا برخی از آنها.

اگر سور قضیه کلی باشد تمام افراد موضوع مدنظر هستند و اگر سور قضیه جزئی باشد برخی از افراد

منظور گوینده است. + -

بعضی مثلث ها قائم الزاویه هستند

هر مثلثی شکل است

اگر قضیه سالبه باشد تمام افراد محمول مدنظر گوینده هستند و اگر قضیه موجبه باشد برخی از افراد محمول مدنظر گوینده هستند.

 + -

هر دایره ای منحنی الدور است

هیچ بیضی دایره نیست

چرا محمول در قضایای سالبه علامت + می گیرد؟

وقتی می گوئیم «هیچ سنگی انسان نیست» یعنی هیچ سنگی جزء هیچ یک از مصادیق انسان ها نیست

مصادیق سنگ مانند:

مصادیق انسان مانند:

همانطور که می بینید **انسان** محمول قضیه بالا است و تمام انسان ها جزء سنگ ها نیستند . به دلیل این که همه ی افراد محمول مدنظر گوینده است باید علامت + بگذاریم

چرا محمول در قضایای موجبہ علامت - می گیرد؟

وقتی می گوئیم «بعضی گلها قرمز هستند» یعنی بعضی گلها **یکی از مصادیق (برخی از)** چیزهای قرمز رنگ هستند به عبارت دیگر در طبیعت چیزهای متعددی به رنگ قرمز وجود دارد که برخی از آنها گلهای قرمز هستند.

همانطور که می بینید **قرمز** محمول قضیه بالا است و بعضی گل ها قرمز هستند . به دلیل این که برخی افراد محمول (یعنی برخی از چیزهای قرمز رنگ) مدنظر گوینده است باید علامت - بگذاریم

مصادیق اشیاء قرمز رنگ مانند:

گام سوم

سنجش شرایط اعتبار قیاس

نکات مهم

نتیجه در قیاس اقترانی از لحاظ کیفیت تابع اخس مقدمات است

درباره کمیت نتیجه در قیاس اقترانی ، قانون کلی وجود ندارد، لذا با دونتیجه احتمالی که یکی کلی و دیگری جزئی است مواجه خواهیم بود.

اگر قیاسی با نتیجه کلی معتبر باشد با نتیجه جزئی نیز معتبر است (به دلیل قاعده تداخل)

هنگام بررسی اعتبار یک قیاس، به موضوع و محمولی که در نتیجه منفی هستند کاری نداریم

پس از ذکر مقدمات و نتیجه، می توان اعتبار یا عدم اعتبار قیاس را مشخص کرد.

شرایط معتبر بودن قیاس

2

حدوسط در هر دو مقدمه
علامت منفی نداشته باشد

1

هر دو مقدمه
سالبه نباشند

3

هر کدام از موضوع یا محمول که در
نتجه علامت+ داشتند در مقدمه نیز
مثبت باشند

اعتبار یا عدم اعتبار قیاس زیر را با دلیل بیان کنید:

هیچ الف ب نیست
هیچ ب ج نیست
هیچ الف ج نیست

شکل اول

تمرین

چون هر دو مقدمه سالبه هستند فاقد شرط اول است و نیازی به بررسی سایر شرایط نیست. در اعتبارسنجی قیاس اقترانی باید هر سه شرط با هم وجود داشته باشد در صورت فقدان یکی از شروط، قیاس نامعتبر خواهد بود.

نامعتبر
فاقد شرط ۱

اعتبار یا عدم اعتبار قیاس زیر را با دلیل بیان کنید:

تمرین

بعضی الف ب نیست
هر ج ب است
بعضی الف ج نیست

شکل دوم

- الف) سور (بعضی) در مقدمه اول جزئی است پس روی موضوع علامت- می گذاریم و چون قضیه سالبه است پس روی محمول علامت مثبت می گذاریم
- ب) در مقدمه دوم نیز چون سور قضیه کلی (هر) است، روی موضوع علامت+ می گذاریم و چون قضیه موجهه است پس روی محمول علامت- می گذاریم.
- ج) در نتیجه نیز چون سور قضیه جزئی (بعضی) است روی موضوع علامت- می گذاریم و چون قضیه سالبه است روی محمول علامت + می گذاریم.
- د) در این مرحله باید بینیم آیا آن سه شرط اعتبار قیاس وجود دارد یا نه؟
هر سه شرط وجود دارد پس معتبر است. (به عبارت دیگر حد وسط در هر دو مقدمه منفی نیست، هر دو مقدمه سالبه نیستند؛ ج که در نتیجه علامت مثبت دارد در مقدمه دوم نیز علامت مثبت دارد).

بعضی الف ب نیست⁺ -
هر ج ب است⁻ +
بعضی الف ج نیست⁺ -

معتبر

اعتبار یا عدم اعتبار قیاس زیر را با دلیل بیان کنید:

تمرین

بعضی ب الف نیست
هر ب ج است
بعضی الف ج نیست

شکل سوم

- الف) سور (بعضی) در مقدمه اول جزئی است پس روی موضوع علامت- می گذاریم و چون قضیه سالبه است پس روی محمول علامت مثبت می گذاریم
- ب) در مقدمه دوم نیز چون سور قضیه کلی (هر) است، روی موضوع علامت+ می گذاریم و چون قضیه موجهه است پس روی محمول علامت- می گذاریم.
- ج) در نتیجه نیز چون سور قضیه جزئی (بعضی) است روی موضوع علامت- می گذاریم و چون قضیه سالبه است روی محمول علامت + می گذاریم.
- د) در این مرحله باید ببینیم آیا آن سه شرط اعتبار قیاس وجود دارد یا نه؟
شرط اول وجود دارد. (هر دو مقدمه سالبه نیستند).
شرط دوم نیز وجود دارد (حدوسط در هر دو علامت منفی ندارد)
اما شرط سوم وجود ندارد زیرا ج در نتیجه علامت + گرفته اما در مقدمه دوم علامت - دارد، پس این قیاس نامعتبر است.

+ -
بعضی ب الف نیست
- +
هر ب ج است
+ -
بعضی الف ج نیست

نامعتبر
فاقد شرط ۳

اعتبار یا عدم اعتبار قیاس زیر را با دلیل بیان کنید:

تمرین

بعضی ب الف است
بعضی ج ب است
بعضی الف ج است

شکل چهارم

- (الف) سور (بعضی) در مقدمه اول جزئی است پس روی موضوع علامت- می گذاریم و چون قضیه موجب است پس روی محمول نیز علامت - می گذاریم
- (ب) در مقدمه دوم نیز چون سور قضیه جزئی (بعضی) است، روی موضوع علامت- می گذاریم و چون قضیه موجب است پس روی محمول نیز علامت- می گذاریم.
- (ج) در نتیجه نیز چون سور قضیه جزئی (بعضی) است روی موضوع علامت- می گذاریم و چون قضیه موجب است روی محمول نیز علامت - می گذاریم.
- (د) در این مرحله باید ببینیم آیا آن سه شرط اعتبار قیاس وجود دارد یا نه؟
شرط دوم وجود ندارد زیرا حدوسط (ب) در هر دو علامت منفی دارد پس این قیاس نامعتبر است.

نکته

هنگام بررسی اعتبار یک قیاس، به موضوع یا محمولی که در نتیجه منفی هستند کاری نداریم.

- -
بعضی ب الف است
- -
بعضی ج ب است
- -
بعضی الف ج است

نامعتبر
فاقد شرط ۲

قیاس معتبر صحیح

قیاس معتبر صحیح، قیاسی است که در آن هر دو مقدمه درست است
مانند:سقراط انسان است؛انسان فانی است پس سقراط فانی است

قیاس معتبر

قیاس معتبر غیر صحیح

قیاس معتبر غیر صحیح، قیاسی است که در آن حداقل یکی از مقدمه ها نادرست است
مانند: جیوه فلز است، هر فلزی جامد است پس جیوه جامد است

قیاس نامعتبر

قیاس

همانطور که گفته شد قیاس معتبر دارای سه شرط است اگر قیاسی این سه شرط را با هم نداشته باشد قیاسی نامعتبر خواهد بود.